

УДК 378.018.43

ФОРМУВАННЯ ВИМОГ ДО ОЦІНЮВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Подолян Анастасія

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор Пасічник Н.О.

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира

Винниченка, м. Кропивницький, Україна

Стаття присвячена реалізації умов здійснення експертного оцінювання функціонування освітнього середовища дошкільного закладу як безбар'єрного та інклюзивного й визначення його відповідності визначеним нормативним вимогам. Побудова інклюзивного суспільства бере свій початок із розбудови інклюзивної дошкільної освіти, основою якої є її доступність через усунення бар'єрів, пов'язаних зі статтю, етнічною належністю, мовою, соціально-економічним статусом, місцем проживання, інвалідністю.

***Ключові слова:** безбар'єрність, інклюзивна освіта, заклад дошкільної освіти, якість освіти, освітнє середовище, внутрішня система забезпечення якості освіти, самооцінювання освітньої діяльності.*

FORMATION OF REQUIREMENTS FOR EVALUATION OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF A PRESCHOOL INSTITUTION

Podolyan Anastasia

Scientific supervisor: Doctor of Historical Sciences,

Professor Pasichnyk N.O.

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University, Kropyvnytskyi,

Ukraine

The article is devoted to the implementation of the conditions for carrying out an expert assessment of the functioning of the educational environment of a preschool institution as barrier-free and inclusive and determining its compliance with certain regulatory requirements. The construction of an inclusive society begins with the development of inclusive preschool education, the basis of which is its accessibility through the elimination of barriers related to gender, ethnicity, language, socio-economic status, place of residence, disability.

Keywords: barrier-free, inclusive education, preschool education institution, quality of education, educational environment, internal system of ensuring the quality of education, self-assessment of educational activities.

Постановка проблеми. В Україні розпочато перехід від інспектування закладів освіти до системи забезпечення якості освіти через реалізацію процедур самооцінювання та зовнішнього (експертного) оцінювання якості освіти та якості освітньої діяльності. Ця система вже реалізується на рівні вищої освіти, професійно-технічної та середньої освіти. Війна загальмувала

реалізацію експертного оцінювання якості освіти в дошкільній освіті, хоча заклади дошкільної освіти активно здійснюють самооцінювання якості освітньої діяльності на основі запропонованих Державною службою якості освіти (ДСЯО) України напрямів. З урахуванням актуальності та значущості цієї проблематики як на рівні окремого закладу освіти, так і на рівні дошкільної освіти в цілому, вибрана тема дослідження щодо формування вимог до оцінювання освітнього середовища дошкільного закладу.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблему якості дошкільної освіти та її розбудову на принципах освіти без обмежень, як безбар'єрної та інклюзивної, досліджували як міжнародні й національні освітні інституції [1–12], так і освітні експерти – науковці й практики: Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Рогозіна, І. Карабаєва, О. Косенчук, К. Крутій, Н. Софій і Ю. Найда, Л. Трохименко та інші. Але, на нашу думку, даний феномен потребує подальшого осмислення та практичного опрацювання й оцінювання.

Мета дослідження – визначити особливості формування вимог до оцінювання освітнього середовища дошкільного закладу.

Виклад основного матеріалу (результатів) дослідження. Кожен заклад дошкільної освіти прикладає зусилля для надання якісних освітніх послуг і розбудовує внутрішню систему якості освіти. Для її розбудови на рівні міжнародних стандартів якості, експертами ДСЯО було запропоновано алгоритм створення у дитячих садочках внутрішньої системи забезпечення якості освіти, а також процедура, вимоги, критерії та індикатори самооцінювання освітніх і управлінських процесів. Також, ДСЯО у співпраці з ЮНІСЕФ в Україні уклали порадник «Як створити внутрішню систему забезпечення якості освіти» [12]. Як нами вже було зазначено у § 1.3, експерти ДСЯО рекомендують здійснювати експертне оцінювання й самооцінювання якості освітньої діяльності та управлінських процесів за такими напрямками:

- освітнє середовище;
- здобувачі дошкільної освіти;
- фахова діяльність педагогічних працівників ЗДО;

- управлінські процеси [12, с. 15].

Кожен заклад освіти може самостійно обрати за якою моделлю буде здійснювати самооцінювання. Можливими моделями є: самооцінювання відповідно планів роботи закладу; самооцінювання за одним з вищеназваних напрямів; комплексне самооцінювання на основі висунутих завдань розвитку закладу тощо. Інструментами експертного оцінювання й самооцінювання можуть бути спостереження за освітнім процесом і освітнім середовищем, збір аналітичної інформації через узагальнення результатів анкетування, інтерв'ю, бесід тощо. Отриману інформацію систематизують, узагальнюють і за результатами оцінювання приймаються управлінські рішення. Управлінські рішення можуть бути спрямовані на підвищення ефективності функціонування внутрішньої системи якості освіти, на вдосконалення розбудови за окремими напрямами, на визначення пріоритетних напрямів діяльності закладу дошкільної освіти, на корегування освітньої програми, плану роботи закладу, стратегії його розвитку.

Самооцінювання та експертне оцінювання освітнього середовища ЗДО, згідно рекомендацій ДСЯО, здійснюється за трьома вимогами, кожна з яких деталізується у вигляді критеріїв, кожен з котрих має визначені індикатори (Додаток А). За визначеними індикаторами доцільно оцінювати освітнє середовище мінімум двічі на рік (на початку навчального року та в січні-березні). Деталізуємо три рекомендовані вимоги оцінювання освітнього середовища дошкільного закладу: 1) створення комфортних, безпечних, доступних та нешкідливих умов розвитку, виховання, навчання дітей та праці; 2) створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації; 3) формування інклюзивного, безпечного, розвивального, мотивуючого освітнього простору [12].

Перша вимога – створення комфортних, безпечних, доступних та нешкідливих умов розвитку, виховання, навчання дітей та праці, оцінюється та такими п'ятьма критеріями:

1. Будівлі, приміщення, споруди, обладнання і територія ЗДО є безпечними, доступними та комфортними.
2. ЗДО забезпечений приміщеннями з необхідним обладнанням для забезпечення освітнього процесу та життєдіяльності здобувачів дошкільної освіти відповідно до типу та профілю закладу.
3. Працівники ЗДО обізнані з вимогами охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правилами поведінки в умовах надзвичайних ситуацій і дотримуються їх.
4. У ЗДО створено умови для якісного харчування здобувачів дошкільної освіти.
5. У ЗДО створено умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я здобувачів дошкільної освіти [10; 12].

Для оцінювання відповідності першому критерію необхідно оглянути територію закладу, визначити її доступність для сторонніх осіб, освітленість, озеленення дозволеними рослинами (згідно Санітарного регламенту), охайність території, облаштованість спортивних та ігрових майданчиків і оцінити стан інвентарю. Групові ділянки для дітей раннього віку повинні бути відокремлені та мати окремі виходи. Пісочниці на ігрових майданчиках мають закриватися та бути огороженими.

Будівля закладу повинна відповідати загальнодержавним вимогам [10], а також повинні бути розумні пристосування для дітей з ООП. При огляді приміщень закладу необхідно звернути увагу на виконання вимог безпеки, дотримання санітарно-гігієнічних вимог, умови щодо освітлення, теплового режиму, водопостачання, провітрювання. Особливу увагу треба звернути на туалети (відповідність санітарним вимогам, облаштування, відсутність порогів, наявність мила, рушників тощо) та харчоблоки (санітарно-гігієнічний стан, посуд, умови зберігання продуктів тощо). Також самооцінюванню при аналізі освітнього середовища ЗДО підлягають коридори, зала для музичних і фізкультурних занять, допоміжна приміщення та інженерні мережі. В умовах

війни заклад освіти повинен мати укриття з відповідно оформленою документацією.

З січня 2022 року набув чинності Порядок організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти [8], який визначає організацію інклюзивного навчання, облаштування ресурсної кімнати, рівні підтримки тощо. Відповідно, при наявності в закладі дітей з особливими освітніми потребами та створенні інклюзивної групи, засновники закладу мають забезпечити необхідну матеріальну базу (посібники, ігрове та методичне обладнання), штат працівників (асистент вихователя з розрахунку одна штатна одиниця на одну інклюзивну групу) та облаштувати ресурсну кімнату (це частина кімнати або зона, де проводяться корекційно-розвиткові заняття та психолого-педагогічні з дітьми з ООП). Облаштування ресурсної кімнати передбачає підбір матеріалів (засоби навчання, методики, спеціальна література) і устаткування (спортивно-ігрове, меблі для індивідуальних і колективних занять, іграшки для сенсорної кімнати). Ресурсну кімнату доцільно поділити на зони (фізичного розвантаження, групової роботи, індивідуальної роботи, творчості, психологічного розвантаження тощо), задля постійної зміни діяльності дітей, оскільки діти з ООП мають знижену концентрацію уваги й, відповідно, їх потрібно переключати на різні вправи. Оснащення ресурсної кімнати має відповідати індивідуальним програмам реабілітації дітей з інвалідністю.

При аналізі умов освітнього середовища потрібно не забути про працівників закладу, оцінити комфортність їх робочих місць, вимоги безпеки праці.

Аналіз за першим критерієм окрім спостереження, інтерв'ю, анкетування, також передбачає вивчення певної документації: накази директора ЗДО, план роботи закладу, протоколи засідань педагогічної ради та виробничих нарад, акт готовності закладу до нового навчального року, акт прийняття укриття тощо.

Аналіз за другим критерієм оцінювання освітнього середовища передбачає визначення наскільки ЗДО забезпечений приміщеннями з необхідним обладнанням для забезпечення освітнього процесу відповідно до типу та профілю закладу. Актуальність цього критерію пов'язана з необхідністю створити динамічний, змінюваний освітній простір, що відповідає сучасним запитам здобувачів освіти та їх батьків. При експертному оцінюванні або при самоаналізі ЗДО за цим критерієм досліджується документація закладу та результати анкетування батьків і вихователів, а також результати інтерв'ю з психологом або логопедом. Кількість вихованців ЗДО повинна відповідати проектній потужності будівлі, укриття повинні містити усіх вихованців і вихователів, меблі відповідають антропометричним параметрам вихованців, групові осередки повинні бути розподілені за призначенням відповідно віковим категоріям дітей. Необхідно визначити наявність приміщень для роботи з вихованцями (зала для музичних і фізкультурних занять, кімната образотворчого мистецтва, логопедичний кабінет, кабінет психолога, методичний кабінет, кабінет для занять з технічними засобами навчання та інші приміщення (може бути басейн, кабінет тренера, кабінет медсестри тощо).

У сучасних умовах значна кількість дітей мають проблеми мовлення (дислалія; дисфонія та афонія; ринолалія; дизартрія; заїкання; алалія; афазія; загальне недорозвинення мовлення та ін.) тому надзвичайно актуальним є створення логопедичних кабінетів у ЗДО, щоб забезпечити раннє втручання в корекційне навчання дітей з порушеннями мовлення, щоб стимулювати їхню мовну діяльність та ефективну взаємодію з іншими. Логопед здійснює комплексне обстеження дітей на предмет психомоторного, мовного розвитку; розробляє індивідуальні корекційні програми розвитку для кожної дитини; проводить індивідуальні та групові консультації та заняття.

Логопедичний кабінет може мати зонування й повинен мати дидактичне наповнення, необхідне для організації ефективної роботи логопеда (комплект логопедичних карток для автоматизації звуків; альбоми для розвитку

мовлення; наочні матеріали для обстеження мовленнєвого розвитку дітей різних вікових категорій; ігри, посібники та обладнання для розвитку артикуляції; ігри та посібники на розвиток мовного дихання; ігри та посібники для розвитку граматичної сторони мовлення: ігри та посібники для розвитку дрібної моторики та психічних процесів; ігри для розвитку фонального сприйняття; ігри для звуко-буквеного аналізу; картотеки словесних ігор, ігрових вправ; ігор з розвитку комунікативних здібностей; Інший цікавий матеріал для дітей різного віку (анаграми, ребуси, шаради, головоломки, мнемо таблиці тощо).

Коли в ЗДО з'являється дитина з особливими освітніми потребами, на його базі має працювати група підтримки (психолог, вихователь-методист закладу та інші спеціалісти), й вони всі разом розв'язують проблемні питання, що виникають під час освітнього процесу. Відповідно, у закладі може бути психологічний кабінет, який має два приміщення (робочий кабінет психолога та навчальний психологічний кабінет). Група підтримки організовує безбар'єрне освітнє середовище для дітей з урахуванням їхніх порушень когнітивного розвитку (діти з затримкою психічного розвитку, з розладами аутистичного спектру, з синдромом дефіциту уваги й гіперактивністю, з порушенням мовлення, з порушенням опорно-рухового апарату, з порушеннями слуху, з порушеннями зору, з інтелектуальними порушеннями).

Для оцінювання за третім критерієм – обізнаність працівників ЗДО з вимогами охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правилами поведінки в умовах надзвичайних ситуацій (та як вони дотримуються їх) необхідно оцінити: по-перше, наявність і своєчасність проведення інструктажів з охорони праці та безпеки життєдіяльності; по-друге, облаштування території ЗДО та всіх приміщень відповідно до вимог охорони праці та безпеки життєдіяльності; по-третє, напрацювання вихователями навичок поведінки у небезпечних ситуаціях; по-четверте, наявність розподілу повноважень між працівниками з охорони праці; по-п'яте, контроль за безпечним використанням обладнання.

У ЗДО повинні бути інструкції з охорони праці для всіх категорій працівників (директора, вихователя, практичного психолога, логопеда, музичного керівника, інструктора з фізкультури, медсестри, завгоспу, помічника вихователя, кухаря, помічника кухаря, двірника, сторожа, прибиральника) і всі вище перелічені особи повинні бути ознайомлені з цими інструкціями (інструктаж має бути вхідний і проміжний – періодичний). Аналогічно, повинні бути розроблені й оприлюднені інструкції з техніки безпеки у різноманітних як загальних так і специфічних ситуаціях (як діяти у випадку повітряної тривоги, під час проведення ремонтних робіт і різноманітні інструкції для кухарів, посудомийок тощо). Ще один блок інструкцій стосується безпеки життєдіяльності дітей в дитячому садочку, відповідальність за це несуть вихователі (коли діти перебувають у дитячому садку). Ознайомлення з цими інструкціями засвідчується реєстрацією в журналі. При анкетуванні педагогічних працівників уточняється, чи ознайомлені вони з цією документацією.

Дослідження щодо організації харчування здобувачів дошкільної освіти – це четвертий критерій вивчення освітнього середовища ЗДО. Харчування повинно бути організовано відповідно Постанови Кабміну від 24.03.2021 № 305, згідно якої визначено: способи організації харчування, режим і калорійність, планування меню та особливості харчування дітей з особливими дієтичними потребами. Батьки оцінюють якість харчування дітей у садочку. Якщо понад 15 % їжі (від об'єму порції) залишається – це вважається помилкою в режимі харчування й меню потрібно переглядати.

Важливою складовою експертного оцінювання та самооцінювання освітнього середовища є створення умов для зміцнення здоров'я і забезпечення фізичного розвитку вихованців. Для реалізації цього критерію здійснюється медичне обслуговування вихованців, проводяться профілактичні заходи, організовується різнопланова фізкультурно-оздоровча робота і загартовувальні процедури. Формується здоров'язбережувальна компетентність дошкільнят [4; 11].

Безбар'єрність та психологічна безпека – основа безпечного освітнього простору, тому дитячі садочки повинні бути позбавлені будь-яких проявів дискримінації та булінгу як по відношенню до дітей, так і по відношенню до вихователів і батьків. Інформація щодо безпечності освітнього середовища представляється на сайті закладу; керівництво закладу оперативно реагує на будь-які звернення батьків з цього приводу. І батьки, і вихователі повинні бути обізнаними як розпізнати стрес, пов'язаний з насильством і куди звертатися у таких випадках.

Освітній процес повинен організовуватися у рахуванням рівнів підтримки (I, II, III, IV, V ступені прояву труднощів під час освітнього процесу). Ефективність підтримки дітей з ООП визначаються з урахуванням фінансового забезпечення підтримки, умов і механізмів її отримання, реалізації індивідуальної освітньої траєкторії та облаштування інклюзивного освітнього середовища. У ЗДО необхідно створити умови для співпраці з дитиною з ООП, задля здобуття нею дошкільної освіти.

Також, освітнє середовище ЗДО повинно бути спрямоване на реалізацію стандартів держави, тобто реалізовувати різноманітні права дитини: право на здобуття дитиною дошкільної освіти; на розвиток дитини в різних напрямках – фізичний, розумовий, духовний; на безпечність, комфортність і здоров'язбереження умов здобуття дошкільної освіти тощо. При оцінюванні цього критерію освітнього середовища, необхідно проаналізувати, чи передбачено покращення освітнього середовища закладу в статуті ЗДО, у планах роботи; чи обговорюються питання, пов'язані з освітнім середовищем на педагогічних радах і з якою періодичністю; чи залучаються батьки дітей до обговорення цих питань і в який спосіб; чи сприяє наявне облаштування дитячого садочка реалізації компетентнісного підходу (як облаштовані осередки предметно-просторового середовища, чи є вони доступними, безпечними, чи є в якій кількості методичні посібники, розвивальні матеріали тощо). Для реалізації принципу інклюзивності, у дитячому садочку необхідно

щоб були засоби для облаштування предметно-просторового середовища, що відповідають Типовому переліку [9], зокрема:

1) обладнання загального корекційного призначення (комп'ютерне обладнання, програмне забезпечення (спеціалізовані комп'ютерні програми для вивчення: елементів житла родини, професій, будови тіла людини, життя на Землі, емоцій людини, явищ природи, ігри для розвитку логіки, слухомовленнєвий комплекс);

2) мультимедійне, демонстраційне обладнання та обладнання для обробки і підготовки друкованих і роздаткових матеріалів;

3) обладнання для корекції ігрової діяльності дитини (іграшки для розвитку первинних рухів і навичок, образно-сюжетні іграшки, ігрове обладнання, символічні, технічні, м'яконабивні іграшки, іграшки для художнього, музичного, фізичного розвитку, настільні ігри з правилами);

4) різне обладнання для забезпечення розвитку дитини з різними порушеннями (якщо в дитячому садочку є діти саме з такими порушеннями), такими як сенсорні (сліпі діти та зі зниженим зором, глухі діти та зі зниженим слухом). Наприклад, обладнання для дітей з сенсорними порушеннями (зі зниженим зором) – прилади для відтворення звуків, допоміжні засоби для проведення корекційної роботи (пов'язки на очі, окуляри з зеленим склом, збільшувальні прилади, прилади для підсвічування, дидактичні матеріали, прилади для навчання (тифлоприлад типу «Світлячок», прилад для рельєфного малювання («Школяр»), тифлоприлад (конструктор) «Графіка», магнітний конструктор, навушники для індивідуального використання, рухові модулі «сканер-сфера», посібник «Моталочки», набір геометричних фігур, моделі для розвитку немовленнєвих засобів спілкування, рельєфні картки та альбоми тощо);

5. Набори обладнання для забезпечення корекції фізичної, когнітивної сфери, мовленнєвої, емоційно-вольової, соціальної та сенсорної інтеграції дитини.

6. Обладнання для ресурсної кімнати [9].

Якщо в ЗДО є логопедичні групи (це групи дітей з тяжкими порушеннями мовлення та іншими порушеннями психофізичного розвитку), то повинно бути обладнання для корекції мовленнєвої сфери. Згідно вимог, таким обладнанням є наступне.

1. Спеціальне логопедичне обладнання (електромасажер для логопедичного масажу, апарат для корекції заїкання).

2. Обладнання індивідуального призначення для логопедичної роботи (у тому числі для дітей з порушеннями слуху: дзеркало логопедичне для дітей із порушеннями вимови, мовленнєвий тренажер «Поліфонатор»).

3. Комплекти логопедичних інструментів для постановки звуків (шпатель для обстеження ротової порожнини, роторозширювач для фіксації губ під час постановки та автоматизації звуків, логопедичне дзеркало для індивідуальної роботи, терапевтичне логопедичне дзеркало для відпрацювання навички вимови проблемних слів, складів, звуків, комплект логопедичних зондів для постановки звуків, комплект зондів для проведення логопедичного масажу, граббер логопедичний для тренування жувальних м'язів ротової порожнини, набір вібраційного язикового моторного інструменту).

4. Навчальні іграшки з розвитку дихальних функцій та спеціальні логопедичні (вітрячки, свищики; іграшки для стимулювання звуконаслідувань).

5. Дидактичні посібники, комп'ютерні логопедичні програми (для корекції загального недорозвитку мовлення у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, проведення артикуляційної гімнастики, формування звуковимови, зв'язного мовлення тощо) та комп'ютерні логопедичні тренажери для закріплення правильної вимови.

Висновки та перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Таким чином, освітнє середовище є вагомим елементом організації життєдіяльності дошкільників. Його створюють задля реалізації прав всіх дітей дошкільного віку на освіту, фізичного й розумового розвитку дітей у закладі дошкільної освіти, а також для безбар'єрної соціальної

адаптації у суспільстві. Розбудова інклюзивного освітнього простору потребує значної кількості обладнання та устаткування, а також кваліфікованих фахівців, зацікавлених у розбудові розвивального освітнього середовища. Доцільно при розбудові освітнього середовища, при експертному оцінюванні та самооцінюванні використовувати однакові вимоги, критерії та індикатори, що сприятиме підвищенню якості освіти та комплексності її оцінювання.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти). URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Будинки і споруди. ЗАКЛАДИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДБН В.2.2-4:2018. Київ Мінрегіон України, 2018. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3199641891914122817?doc_type=2
3. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. – К.: ТОВ «Агенство Україна», 2019. 300с.
4. Карабаєва І. Здоров'язбережувальна компетенція: визначаємо рівень сформованості у старших дошкільників. URL: <https://emetodyst.expertus.com.ua/633936>
5. Ключові показники якості дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna/2021/01/25/Klyuchovi%20pokaznyky%20yakosti%20doshkilnoyi%20osvity.pdf>
6. Козак Л., Швидка І. Якість дошкільної освіти на сучасному етапі. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 3–4. С. 198–208.
7. Критерії якості дошкільної освіти»: звіт за результатами дослідження в межах міжнародного проекту «Міжнародні критерії якості дошкільних освітніх програм». UA, 2018.

8. Крутій К.Л. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі: монографія. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2006. 172 с.

9. Ознаки якості дошкільної освіти. URL: <https://vseosvita.ua/news/yakisni-dytsadky-dlia-vsikhkabmin-maie-skhvalyuty-kontseptsiuu-rozvytkudoshkilnoi-osvity-19076.html>.

10. Про затвердження Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів. Наказ МОЗ України від 24.03.2016 № 234. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0563-16#Text>

11. Як доступ дітей до дошкільної освіти впливає на дитину, батьків та економіку країни. URL: <https://eo.gov.ua/yak-dostup-ditey-do-doshkilnoi-osvity-vplyvaie-na-dytynu-batkiv-ta-ekonomiku-krainy/2023/10/11/>

12. Як створити внутрішню систему забезпечення якості освіти. Київ: ТОВ «Обнова Компані», 2022. 180 с.

Відомості про автора:

Подольан Анастасія Олександрівна – студентка II курсу магістратури факультету математики, природничих наук та технологій Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, тел. +380637209492, e-mail: nastia_podolyan@ukr.net.